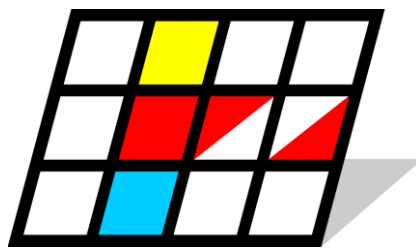

Lees- en dyslexiebeleid

op de

Twaalfruiter

Richtinggevend kader lees- en dyslexiebeleid binnen het SWV RK/AB stad Utrecht

Inleiding

Het SWV RK/AB heeft in zijn Zorgplan 2007-2011 bij hoofdstuk 6 'Strategisch Beleid' aangegeven dat zij binnen het kader van de kwaliteitsverbetering van de zorg onder andere haar aandacht wil richten op de leesbegeleiding binnen haar basisscholen. 'Schoolleiding en schoolteams dienen een centrale plaats aan taal/lezen in hun school toe te kennen, omdat dit gebied van groot belang is voor de schoolloopbaan en maatschappelijke toekomst van de leerlingen. Bij het realiseren van meer effectief taal/leesonderwijs moeten zowel effectief gebleken inzichten, bijvoorbeeld het grote, voorwaardelijke belang van vlot kunnen lezen en woordenschat voor begrijpend lezen, een rol spelen als kenmerken van effectief onderwijs, zoals het werken met toetsbare doelen, het gebruik maken van goede programma's en methoden, voldoende tijd aan lezen besteden, effectieve instructie en effectief differentiëren, vroegtijdig signaleren en helpen van kinderen met leesproblemen, het monitoren van de leesontwikkeling en veel aandacht voor de kwaliteit van de leesinstructie van de leerkracht'.

De doelen die het SWV zich heeft gesteld voor de komende jaren zijn:

- scholen hanteren een effectieve aanpak ten behoeve (van het verbeteren van de resultaten) van het leesonderwijs;
- alle aaneengesloten scholen hanteren een lees- en dyslexieprotocol.

Om zicht te krijgen op de deskundigheid en gewenste ondersteuning op schoolniveau waar het gaat om de begeleiding van kinderen met lees en/of spellingsproblemen en dyslexie is in november 2008 een vragenlijst afgenomen. Na verwerking van de gegevens zijn conclusies getrokken en aanbevelingen gedaan.

Vanuit die aanbevelingen zijn in oktober 2009 twee studiemiddagen georganiseerd:

- voor IB-ers en leerkrachten van groep 1 en 2 met als thema: inleiding op het(vernieuwde) Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 1 en 2 door Hanneke Wentink, medeauteur van het betreffende Protocol;
- voor IB-ers en leerkrachten van groep 3 en 4 met als thema's : het Organisatorisch Continuüm van de Zorg en Vergoeding Dyslexie en wat dit betekent voor het lees-/dyslexiebeleid van de basisscholen.

Aan de hand van de ingevulde vragenlijsten en de evaluaties van de beide studiemiddagen is richtinggevend beleid geformuleerd waarin de leesbegeleiding op (boven)school(s)niveau is beschreven. Hierbij wordt ervan uitgegaan dat alle scholen in het bezit zijn van de Protocollen Leesproblemen en Dyslexie.

Beginnende geletterdheid groep 1 en 2

Het leesonderwijs in de groepen 1 en 2 is gericht op:

- het stimuleren van de mondelinge taalvaardigheid;
- het stimuleren van het begrijpend luisteren;
- het uitbreiden van de woordenschat;
- aandacht voor het fonologisch en fonemisch bewustzijn;
- aandacht voor letterkennis.

Wat heeft het kind nodig om straks in groep 3 een goede start te kunnen maken met het leesonderwijs?

- Een goed aanbod op het gebied van de zeven tussendoelen beginnende geletterdheid: boekoriëntatie, verhaalbegrip, functies van geschreven taal, relatie tussen gesproken en geschreven taal, taalbewustzijn, alfabetisch principe en functioneel 'schrijven' en 'lezen'.
- Minimaal elke dag een uur met doelgerichte taalactiviteiten en daarnaast in alle activiteiten impliciet aandacht voor de taalontwikkeling.

Wat heeft het risicokind extra nodig? (zie kader risicokinderen)

- Vroegtijdig signaleren (niet afwachten, maar aanbieden).
- Dagelijks instructie en begeleiding in een kleine groep.
- Geen andere aanpak, maar aanpak intensiveren (extra tijd per week).
- Voorschotbenadering (Protocol L&D groep 1 en 2, hoofdstuk 5).
- Een kundige leerkracht die beschikt over inhoudelijke kennis en een goed klassenmanagement; de leerkracht doet er toe.
- Inschakelen van een specialist: logopedie.
- Een goede samenwerking met ouders.

Wat heeft de leerkracht nodig om bovenstaande te realiseren?

- Kennis van de ontwikkeling van het fonologische bewustzijn bij kleuters.
- Een goede 'methode'. (bv. Leeslijn, Schatkist, Ik en Ko)
- Een goed signaleringsinstrument. Hiervoor kan gebruik worden gemaakt van de 'Signaleringslijst voor Kleuters' uit het Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 1 en 2.
- Een aantal (genormeerde) toetsen om het kind goed te kunnen volgen, zijn:
  - ◆ 'taaltoets Alle Kinderen', de onderdelen: klankonderscheiding en klankarticulatie
  - ◆ protocol L&D groep 1 en 2, bijlage 3: kleurentoets voor kleuters, toets auditieve analyse en synthese en letterkennistoets;
  - ◆ Audant en Audisynt: DTLAS ;
  - ◆ Cito-toets 'Taal voor kleuters'. (bij elk kind)
  - ◆ OVM. (bij elk kind)
  - ◆ Ontwikkelingsverslag van elk kind

Een alternatief kan zijn maar is niet op school aanwezig :

- 'toetspakket Beginnende Geletterdheid' van het CPS;
- 'Screeningsinstrument bij Beginnende Geletterdheid' van Cito;

Risicokinderen in groep 1 en 2 t.a.v. leesproblemen, eventueel dyslexie.

- *Kinderen met dyslexie in de familie*
- *Kinderen met spraak-/taalproblemen*
- *Kinderen uit een taalarme omgeving*
- *Kinderen die meertalig worden opgevoed*
- *Kinderen met hoorproblemen*

Streefdoelen eind groep 2

95% van de leerlingen scoort een $\geq$ C op de toetsen.

Aanvankelijk technisch lezen groep 3

Het leesonderwijs in groep 3 is gericht op:

- het aanleren van letterkennis, de automatisering hiervan en de elementaire leeshandeling ('hakken en plakken'), gevolgd door het versnellen van de elementaire leeshandeling, het lezen van clusters en het komen tot geautomatiseerd technisch lezen;
- vroegtijdige onderkenning en interventies bij leerlingen met lees- en spellingproblemen;
- minimaal 5 kwartier per dag besteden aan leesactiviteiten + 60 minuten per week extra voor zwakke lezers.

Automatiseren van het lezen op woordniveau

Bereiken van automatisering op woordniveau is een belangrijke basisstap in de leesontwikkeling. Het is om twee redenen essentieel om deze ontwikkeling op woordniveau zo goed mogelijk te volgen:

1. automatisering op woordniveau vormt de basis voor het goed en vlot lezen van teksten;
2. leerlingen met leesproblemen/dyslexie vallen juist uit bij het lezen van geïsoleerde woorden.

Er wordt sterk aangeraden om in alle groepen bij alle leerlingen in januari/februari en mei/juni een landelijk genormeerde woordleestoets (bijvoorbeeld DMT) af te nemen. Leessnelheid op woordniveau blijft een belangrijk aspect van het technisch lezen waarop leerlingen specifiek kunnen uitvallen. Door de toetsscores op woordniveau bij alle leerlingen tweemaal per jaar te monitoren kan er een vinger aan de pols worden gehouden en kan er meteen ingegrepen worden bij (onverwachte) stagnatie.

Leerlingvolgende toetsen

De toetskalender voor groep 3 bestaat uit drie meetmomenten en een tussenmeting. De drie meetmomenten (oktober/november, januari/februari en mei/juni) hebben tot doel om de vooruitgang van alle leerlingen – waaronder de zwakke lezers en spellers – in kaart te brengen.

Bij de leerlingen die interventie krijgen wordt daarnaast middels een tussenmeting (april) het effect van de gegeven hulp vastgesteld. Op basis van de resultaten kan worden vastgesteld of de lopende interventie effectief en op maat is. Zo nodig wordt het handelingsplan bijgesteld en de interventie aangepast.

Instructieperiode 1   Start schooljaar-oktober:

Kernactiviteiten voor alle leerlingen:

- foneembewustzijn (synthese, analyse, klankpositie);
- letterkennis:
  - foneem-grafeemkoppeling
  - automatiseren letterkennis;
- elementaire leeshandeling (decoderen)
  - lezen van klankzuivere éénlettergrepige woorden
  - woordrijen
  - nieuwe woorden.

Signaleren risicoleerlingen:

- bekend vanuit de signalering in groep 2.

Wat heeft de risicoleerling nodig?

- Verlengde instructie en begeleide oefening
  - dagelijks extra tijd besteden aan letterkennis, herhalen van reeds aangeboden letters;
  - frequentie is belangrijker dan duur;
  - letters aanbieden via meerdere zintuiglijke kanalen in een betekenisvolle context;
  - accent op het lezen van nieuwe woorden;
  - automatiseren door herhaald lezen;
  - voor-koor-zelf lezen.

Verder is het belangrijk om gebruik te maken van de materialen van de methode om cognitieve verwarring te voorkomen en dezelfde didactische uitgangspunten te hanteren als in de grote groep.

Een te gebruiken interventieprogramma is Connect Klanken en Letters. Dit programma is een aanvullend programma voor zwakke lezers in de periode september tot februari in groep 3. Het programma richt zich op klankbewustzijn, correcte klank-letterkoppeling en de aanvankelijke leeshandeling. ('Dyslectische kinderen leren lezen' van A. Smits en T. Braams).

Leerlingvolgend:

- **Meetmoment 1: Herfstsignalering oktober/november.**

Bij alle leerlingen:

- fonologische vaardigheden (auditieve analyse en synthese);
- grafemtoets;
- fonemendictee;
- woorden lezen;
- tekst lezen.

Bij risicoleerlingen:

- bij onvoldoende letterkennis: koppeling foneem → grafeem (receptief);
- bij vermoeden van dyslexie: benoemsnelheid.

Instructieperiode 2: oktober - februari

Kernactiviteiten voor alle leerlingen:

- vloeiend lezen via:
  - vlotte beheersing van alle letters;
  - automatiseren van woorden lezen (eenlettergrepige woorden en later alle typen woorden);
  - zinnen en tekst.

Signaleren risicoleerlingen:

- kinderen die een onvoldoende resultaat halen op de herfstsignaleringstoetsen; met name de kinderen die achterblijven op het gebied van letterkennis en het lezen van nieuwe woorden;
- kinderen die halverwege groep 3 mkm-woorden niet vlot kunnen lezen;
- kinderen waarbij geautomatiseerd lezen onvoldoende op gang komt;
- observaties en methodegebonden toetsen.

Wat heeft de risicoleerling nodig?

- Het is belangrijk dat de gesignaleerde kinderen expliciete hulp in de zin van expliciete instructie krijgen binnen de verlengde instructie en uitbreiding van leestijd.
- Zie ook interventieperiode 1.

Een te gebruiken interventieprogramma is Connect Woordherkenning. Dit is een aanvullend programma voor zwakke lezers in de periode februari tot april in groep 3. Het programma richt zich op de verbetering van het correct lezen van woorden met letterclusters en twee- en meerlettergrepige woorden. Nauwkeurigheid is belangrijker dan tempo. ('Dyslectische kinderen leren lezen' van A. Smits en T. Braams).

Leerlingvolgend:

- **Meetmoment 2: letterkennis en elementaire lees-/spelhandeling januari/februari**

Bij alle leerlingen:

- Grafemtoets;
- fonemendictee;
- DMT kaart 1 en 2;
- Leestechniek;
- LOVS spelling groep 3.

Bij risicoleerlingen:

- fonologische vaardigheden (auditieve analyse en synthese); afname door ib.er
- LOVS AVI;
- via analyse toetsresultaten en observaties.

Streefdoelen midden groep 3.

AVI-M3 beheersing

Letterkennis 100%

Instructieperiode 3: februari-april

Kernactiviteiten voor alle leerlingen:

- aandacht voor woorden met meer dan één medeklinker vooraan of achteraan;
- aandacht voor het lezen van teksten;
- leerlingen kunnen alle letters vlot benoemen (volledig geautomatiseerde letterkennis);
- vlot en correct lezen van eenlettergrepige woorden; ook woorden met letterclusters vooraan en achteraan.

Signaleren risicoleerlingen:

- kinderen die een onvoldoende resultaat halen op de wintersignaleringtoetsen;
- nog niet voldoende correct en/of vlot beheersen van de aangeboden letters;
- onvoldoende automatisering van eenlettergrepige woorden.

Wat heeft de risicoleerling nodig?

- Ook nu weer is het belangrijk dat de gesignaleerde kinderen expliciete hulp in de zin van expliciete instructie binnen de verlengde instructie krijgt.
- Nog niet voldoende beheerste letters oefenen, niet als geïsoleerde letters maar in woorden.
- Herhalen en blijven oefenen van mkm-woorden. De frequentie van het oefenen is belangrijker dan de duur (liever 3 x 10 minuten dan 1 x 30 minuten).
- Automatiseren door herhaald lezen.

Leerlingvolgend:

Bij alle leerlingen:

- Bij de Lentesignalering wordt alleen Spelling afgenomen.

Het betreft hier een korte tussentijdse effectmeting voor de risicoleerlingen: letterkennis en (de)codevaardigheid **april**.

- Bij onvoldoende letterkennis op meetmoment 2:
  - grafemetoets; door ib.er
  - fonemendictee; door ib.er
- Bij onvoldoende leesvaardigheid op meetmoment 2:
  - LOVS DMT kaart 1 en 2;
  - via analyse toetsresultaten en observaties.
- Bij onvoldoende spellingvaardigheid op meetmoment 2:
  - LOVS Spelling M3;
  - via analyse toetsresultaten en observaties

Voor dit moment is er geen normering, het gaat om een evaluatief moment om vooruitgang op woordniveau te kunnen constateren; door een vergelijking te maken met de eigen score van de leerling op het vorige meetmoment is er voldoende zicht op de individuele vooruitgang. Op basis van deze gegevens kan, indien nodig, het handelingsplan van de leerling worden bijgesteld.

Instructieperiode 4: maart – juni

Kernactiviteiten voor alle leerlingen:

- aandacht voor langere woorden;
- aandacht voor het lezen van teksten: vlot en vloeiend;
- aandacht voor eenlettergrepige woorden met letterclusters (2 en 3 letters) en woorden met spellingpatronen (ng, nk, cht enz.);
- aandacht voor tweelettergrepige woorden.

Signaleren risicoleerlingen:

- kinderen die een onvoldoende resultaat halen op de tussenmeting in april;
- kinderen bij wie het geautomatiseerd lezen onvoldoende op gang komt.

Wat heeft de risicoleerling nodig?

- Ga bij zwakke lezers uit van het instructieniveau en niet van het beheersingsniveau.
- Leg het accent bij risicolezers op het oefenen van woorden met letterclusters, zoals worst en stroop. Het oefenen van deze woorden is belangrijker dan het oefenen van meerlettergrepige woorden.
- Dagelijks oefenen met herhalingsstof.
- Aandacht besteden aan het leestempo.
- In deze periode veel tijd en aandacht besteden aan het lezen van teksten. De vaardigheid in het tekst lezen in groep 3 is de belangrijkste voorspeller voor leessucces daarna.

Een te gebruiken interventieprogramma is Connect Vloeiend lezen. Dit programma is een aanvullend programma voor zwakke lezers in groep 3 en 4. In groep 3 kan het programma gebruikt worden vanaf februari. Het programma richt zich op de verbetering van het vloeiend lezen. Het is bedoeld voor leerlingen waarbij het lezen erg langzaam verloopt. Als herhaald aanbieden op woordniveau leerlingen niet leidt tot verbetering van de woordherkenning kan Connect Vloeiend lezen ingezet worden.

Leerlingvolgend:

- **Meetmoment 3, eindevaluatie groep 3 mei/juni**

Bij alle leerlingen:

- LOVS DMT E3 kaart 1, 2 en 3;
- LOVS Technisch lezen groep 3 Leestechiek of Leestempo E3;
- LOVS Spelling E3 groep 3.

Bij risicoleerlingen:

- fonologische vaardigheden (auditieve analyse en synthese);
- grafemtoets;
- LOVS AVI;
- fonemdictie;
- via analyse toetsresultaten en observaties.

De toetsen die worden vermeld zijn alle afkomstig uit het Cito LOVS. Daarnaast kunnen ook andere, genormeerde toetsen worden gebruikt.

- ◆ Audant en Audisynt : DTLAS; afname door ib.er
- ◆ Letterdictie: DTLAS;
- ◆ PI-Dictee: Pearson;

Een alternatief kan zijn maar is niet op school aanwezig:

- Spellingtest voor de basisschool: Pearson.
- Beginnende geletterdheid, Toetspakket voor groep 3: CPS;

Streefdoelen eind groep 3.

95% van de leerlingen haalt AVI E3 beheersingsniveau

90% van de leerlingen scoort een $\geq$ III op de DMT-toetsen

Het minimumdoel

80% van de leerlingen haalt AVI E3

Voortgezet technisch lezen groep 4 tot en met 8

Het leesonderwijs in groep 4 t/m 8 is gericht op een goede leesvaardigheid van minimaal AVI-9 (E-6) op het einde van de basisschool.

Een goede leesvaardigheid is de vaardigheid om een tekst nauwkeurig, automatisch, gemakkelijk en snel, zonder woordherkenningsproblemen, te lezen.

In het voortgezet technisch lezen staan de volgende inhouden centraal:

- het leren lezen van meerlettergrepige woorden waarbij de deelstructuren van woorden een belangrijke rol spelen.;
- het bereiken van automatisering op woordniveau vormt de basis voor het goed en vlot lezen van teksten. Leessnelheid op woordniveau blijft een belangrijk aspect van het technisch lezen waarop leerlingen specifiek kunnen uitvallen. Door gedurende alle leerjaren tweemaal per jaar (januari/februari en mei/juni) een landelijk genormeerde woordleestoets (bijvoorbeeld DMT) af te nemen, kan er meteen ingegrepen worden bij (onverwachte) stagnatie;
- nauwkeurig lezen. Leerlingen zijn in staat te lezen zonder fouten te lezen. In de teksten komen nieuwe woorden aan de orde met specifieke leesmoelijkheden. Naast het aanleren van nieuwe woordtypen, is er ook aandacht voor het herhalen en onderhouden van reeds geleerde woordtypen;
- vlot lezen. Leerlingen verhogen hun leessnelheid. Het lezen verloopt steeds meer geautomatiseerd;
- vloeiend lezen. Leerlingen lezen met een goede intonatie. Dit is een belangrijk onderdeel omdat vloeiend lezen bijdraagt aan lezen met begrip.

Uitgangspunten voortgezet technisch lezen:

- intensief: dagelijks;
- instructie en begeleide oefening in het lezen van
woorden
zinnen
teksten;
- oefenen binnen een betekenisvolle context;
- aandacht voor begrip;
- aandacht voor leesplezier;
- doel- en resultaatgericht.

Tijd voor voortgezet technisch lezen

Het taal- en leesonderwijs heeft een centrale plaats in het onderwijs. Dit betekent dat er voldoende tijd aan taal/lezen besteed moet worden.

Het is belangrijk om dagelijks tijd aan lezen te besteden. Per week betekent dat voor:

Groep 4 en 5:

135 – 150 minuten voortgezet technisch lezen met een gestructureerde methodische aanpak;

45 – 60 minuten stillezen van verschillende typen teksten en gevarieerde activiteiten rondom boeken.

Groep 6:

90 minuten voortgezet technisch lezen met een gestructureerde methodische aanpak;

45 – 60 minuten stillezen van verschillende typen teksten en gevarieerde activiteiten rondom boeken.

Groep 7 en 8:

60 minuten technische leesvaardigheid; onderhouden, tempo verhogen, vloeiend lezen;

45 – 60 minuten stillezen van verschillende typen teksten en gevarieerde activiteiten rondom boeken.

Extra tijd voor risicoleerlingen:

60 minuten extra instructie en begeleide oefening.

Materialen voortgezet technisch lezen

Een gevarieerde klassenbibliotheek.

Bronnenboeken plusactiviteiten.

Verwerkingsmateriaal leeservaringen.

Lees- en boekensites.

Belangrijke didactische principes voor de instructie (zowel in de grote groep als in de kleine groep) **en begeleide oefening zijn:**

- instructie - welk type woord staat centraal, wat zijn de specifieke kenmerken;
- begeleid oefenen - decoderen met behulp van woordrijen en flitsen;
- begeleide verwerking - het geoefende toepassen in een tekst;
- begeleid oefenen - herhaald lezen van teksten, een eerdere oefening wordt herhaald en opnieuw toegepast;
- verbreden - behalve op woordniveau ook oefening en toepassing op zins- en tekstniveau
- zelfstandig verwerken – stillezen.

Signaleren risicoleerlingen

Risicoleerlingen zijn de leerlingen die IV- en V-scores behalen op genormeerde toetsen.

Wat heeft de risicolezer nodig?

Het leren lezen van risicoleerlingen moet expliciet, doelgericht, goed gepland, maar ook aantrekkelijk voor de leerlingen zijn, zodat zij zich bij elke les betrokken voelen.

De risicolezer heeft behoefte aan:

- expliciete directe instructie;
  - kwalitatief goed groepsinstructie, waarbij er veel interactie is tussen leerkracht en leerling en waarbij de leerkracht goed feedback aan de leerling geeft;
  - interventies in een kleine groep; het is wenselijk om aanvullend op de groepsinstructie voor de zwakke lezers in kleine groepjes van 3-6 leerlingen dezelfde methode te gebruiken als voor de goede lezers, maar wel intensiever;
  - samen lezen; dit heeft een positief effect op de leesontwikkeling;
  - voldoende tijd voor lezen, dit is een belangrijke voorwaarde om de gestelde doelen te halen; risicolezers hebben meer tijd nodig om een goede lezer te worden dan goede lezers;
  - een deskundige leerkracht met kennis over effectieve instructie;
  - herhaald lezen van teksten en woordrijen uit de methode; risicolezers kunnen een tekst zeker drie tot vier keer lezen;
  - effectieve interventies:
    - intensieve instructie (met veel aandacht voor instructie, reteaching, oefenen en toepassen);
    - Connect woordherkenning;
    - Connect vloeiend lezen;
    - Ralfi.
- (‘Dyslectische kinderen leren lezen’ van A.Smits en T. Braams)

Leerkrachtvaardigheden

Leerkrachten die effectief leesonderwijs verzorgen bezitten vaardigheden op de volgende gebieden:

- goede instructievaardigheden:
  - instructie geven: duidelijke uitleg, veel voordoen, veel voorbeelden;
  - begeleiden van oefening: veel risicolezers hebben moeite om de informatie zelfstandig toe te passen; daarom moet het inoefenen begeleid en ondersteund worden;
  - feedback geven op het lezen van de leerling; gerichte feedback op wat wel/niet goed gaat.
- pedagogische ondersteuning en motivatie van leerlingen;
- scheppen van een rijke leesomgeving;
- differentiatie: de leerkracht houdt rekening met de verschillen van de leerlingen in leesontwikkeling; alle leerlingen profiteren van de groepsinstructie en tijdens de verwerking wordt rekening gehouden met de verschillen tussen de leerlingen, goede lezers krijgen verrijkingsstof en zwakke lezers verlengde instructie die rekening houdt met hun leesbehoeften; de leerkracht streeft ernaar alle leerlingen de voor hen gewenste lesdoelen te laten halen.

Leerlingvolgend

De toetskalender voor groep 4 tot en met groep 8 bestaat uit twee meetmomenten en twee tussen metingen.

De twee meetmomenten (januari/februari en mei/juni) hebben tot doel om de vooruitgang van alle leerlingen – waaronder de zwakke lezers en spellers (risicoleerlingen) – in kaart te brengen.

Bij de risicoleerlingen wordt daarnaast middels twee tussenmetingen (oktober/november en april) het effect van de gegeven hulp vastgesteld. Op basis van de resultaten kan worden vastgesteld of de lopende interventie effectief en op maat is. Zo nodig wordt het handelingsplan bijgesteld en de interventie aangepast.

Elk meetmoment in de toetskalender is tweeledig:

- allereerst wordt een serie leestoetsen afgenomen bij alle leerlingen;
- bij leerlingen die uitvallen op één of meerdere van deze toetsen worden aanvullende toetsen afgenomen.

- meetmoment januari/februari en mei/juni

Bij alle leerlingen:

- woorden lezen:
groep 4: DMT kaart 1, 2 en 3;
groep 5 t/m 8: DMT kaart 3 (1+2).
- tekst lezen:
leestempo bij een IV + V score neemt de ib.er LOVS AVI af
- LOVS spelling.

Bij risicolezers:

- LOVS AVI; afname door ib.er
- in plaats van DMT wordt in okt en mrt/apr de EMT (en Klepel) door de ib.er afgenomen;
- lees- en spellingproces via analyse toetsresultaten en observaties.

Voor de risicolezers is er ook een toetsmoment in oktober/november en april (in totaal vier toetsmomenten).

De toetsen die worden vermeld zijn alle afkomstig uit het Cito LOVS.

Daarnaast kunnen ook andere, genormeerde toetsen worden gebruikt.

Voor lezen: - EMT (en Klepel): Pearson;

Voor spelling: - PI-Dictee: Pearson;

Streefdoelen

	groep 4	groep 5	groep 6	groep 7	groep 8
95% van de lln. beheerst					
medio	AVI-M4	AVI-M5	AVI-M6	AVI-M7	AVI-plus
eind	AVI-E4	AVI-E5	AVI-E6	AVI-E7	

Continuüm van onderwijszorg met betrekking tot lezen en dyslexie

Dyslexie is een ernstige stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau.

(Bron: Stichting Dyslexie Nederland)

Dyslectici hebben, zelfs als zij extra hulp krijgen, moeite met foutloos en vlot leren lezen en spellen. Ook hebben zij moeite met het leren lezen en spellen in de moderne vreemde talen. Dyslexie is onafhankelijk van intelligentie; het komt ook voor bij normale en zelfs hoge intelligentie. Kinderen met dyslexie blijven wat betreft schoolprestaties (ver) achter bij het gemiddelde niveau. Dit ondanks inzet en ijver, met alle gevolgen van dien in de persoonlijke, gezin en maatschappelijke sfeer.

(Bron: Stichting Dyslexie Fonds)

Scholen hebben een belangrijke taak bij de aanpak van leesproblemen en dyslexie. Met effectief leesonderwijs zorgt de school ervoor dat een kind met (ernstige) leesproblemen verzekerd kan zijn van ondersteuning tijdens de hele schoolloopbaan. Dyslexie is een lees- en/of spellingprobleem dat zich als eerste op school manifesteert. De aanpak van lees- en spellingproblemen is primair de verantwoordelijkheid van de scholen. De school zal de kinderen van wie het vermoeden bestaat dat zij (ernstige) dyslexie hebben, moeten signaleren.

Via signaleren en intensief begeleiden stelt de school leerachterstand en didactische resistentie vast. In de protocollen Leesproblemen en Dyslexie (voor het onderwijs) kunnen scholen handreikingen vinden om dit effectief en verantwoord te doen.

Wat heeft de school nodig om binnen het onderwijscontinuüm tegemoet te komen aan de ondersteuningsbehoeften van leerlingen met betrekking tot het leren lezen (of: aan welke voorwaarden moet op die niveaus worden voldaan om een goed lees- en dyslexiebeleid op te stellen?)

Zorgniveau 1

1. Effectieve instructie, goed klassenmanagement en minimaal 5 kwartier lezen per dag.
2. Juiste uitvoering van effectieve methodes voor het aanvankelijk leesonderwijs (bijvoorbeeld Veilig Leren Lezen, Leeslijn, Leessleutel).
3. Gebruik van een leerlingvolgsysteem, met genormeerde toetsen rond technisch lezen en spelling (Protocol L&D groep 3 en 4, Protocol L&D groep 5 t/m 8), Toetsen Taal Centraal).

Ongeveer 25% van alle leerlingen heeft meer instructie en begeleiding nodig. Dit zijn de leerlingen die IV- en V- scores halen op genormeerde toetsen.

Wat heeft deze **risicolezer** extra nodig?

Zorgniveau 2

4. Differentiatie bij het technisch leesonderwijs, zoals verlengde instructie en extra leestijd:
  - intensieve instructie in een klein groepje met meer interactie dan bij de groepsinstructie;
  - interventies op dit niveau kunnen zijn: herhaling, oefenen en préteaching;
  - minstens 15 minuten per dag vindt deze instructie plaats.

Ongeveer 10% van alle leerlingen heeft niet voldoende aan de begeleiding op niveau 1 en 2. Dit zijn de leerlingen die V-scores halen op genormeerde toetsen. Dit zijn de leerlingen met leesproblemen en eventuele dyslexie.

Wat heeft deze **probleemlezer** extra nodig?

Zorgniveau 3

5. Op het individu gerichte en geïntensiverende ondersteuning:
  - specifieke interventies uitgevoerd en/of ondersteund door zorgspecialisten in de school:
voorbeelden van specifieke interventies zijn: Connect, Ralfi en Radslag;
  - minstens 30 minuten per dag hebben deze leerlingen extra instructie nodig die aansluit bij hun ondersteuningsbehoeften.

Onderzoek laat zien dat intensieve instructie soms langdurig van aard moet zijn om effect te sorteren.

6. Vaststellen van achterstand en hardnekkigheid van het leesprobleem.

Zorgniveau 4

Ongeveer 4% van alle leerlingen heeft ook niet voldoende aan begeleiding op niveau 3. Dit zijn de leerlingen bij wie sprake zou kunnen zijn van dyslexie.

7. Vaststellen van (ernstige) dyslexie op basis van psychodiagnostisch onderzoek.
8. Gespecialiseerde dyslexiebehandeling binnen de gezondheidszorg, waarbij met school en ouders wordt samengewerkt (geïntegreerd begeleidings-/behandelplan).

Bij een vermoeden van ernstige dyslexie, kunnen ouders hun kind aanmelden voor diagnostiek en behandeling. De school levert het leerling-dossier aan dat nodig is voor aanmelding bij de gezondheidszorg. Een leerling-dossier, voorzien van een argumentatie voor het vermoeden van (ernstige) dyslexie en getekend namens het bevoegd gezag van de school, is een noodzakelijke voorwaarde om voor vergoede zorg in aanmerking te komen.

Wat moet de school aanleveren in het leerling-dossier?

Het leerling-dossier bevat:

- basisgegevens uit het leerlingvolgsysteem;
- een beschrijving van het lees- en spellingprobleem;
- signalering van het lees- en spellingproblemen: datum, toets (criteria, score), afgenomen door...;
- omschrijving van de extra begeleiding (doelen, duur, inhoud, organisatievorm, begeleider);
- resultaten van de extra begeleiding en beschrijving van gebruikte toetsen en normering;
- vaststelling van toenemende achterstand ten opzichte van de normgroep, met vermelding van gebruikte toetsen en normcriteria;
- argumentatie voor het vermoeden van ernstige dyslexie: aantonen van didactische resistentie na geboden begeleiding van voldoende intensiteit en kwaliteit;
- indien bekend, vermelding en beschrijving van eventuele andere (leer)stoornissen.

Het dossier wordt getekend door de directeur van de school, namens het bevoegd gezag.

Hoe bouw je een leerling-dossier op?

Het leerling-dossier bevat verschillende typen informatie.

- Het geeft informatie over drie achtereenvolgende meetmomenten. Aan de hand van toetsgegevens wordt aangetoond dat de betreffende leerling een achterstand heeft op het gebied van lezen en/of spellen.
- Het dossier beschrijft welke interventies in de vorm van extra begeleiding hebben plaatsgevonden tussen de meetmomenten, met als doel de achterstand in te lopen.

Het leerling-dossier baseert zich op de gegevens uit het leerlingvolgsysteem. Dit zijn voor een deel standaardgegevens van toetsen die de leerkracht bij alle leerlingen afneemt. Wanneer uit de standaard toetsgegevens blijkt dat een leerling zwak presteert op lezen en/of spellen, dan verzamelt de leerkracht, intern begeleider, leesspecialist of remedial teacher aanvullende toetsgegevens.

Uit de meetmomenten volgt steeds een conclusie voor verdere begeleiding die de basis vormt voor de aanpak in de interventieperiode.

Achterstand wordt vastgesteld in minimaal drie achtereenvolgende meetmomenten
 Didactische resistentie betekent dat ondanks 15 à 20 weken didactische adequate hulp volgens het Protocol Leesproblemen en Dyslexie de leerling bij de zwakste lezers vergeleken met de normgroep blijft.

Signaleren en begeleiden leerlingendossier		Vastleggen in het
Meetmoment 1 leerlingvolgsysteem	→	toetsgegevens
Interventie 1 (± 3 maanden) handelingsplan	→	Uitvoering
Meetmoment 2 handelingsplan	→	toetsgegevens LVS + evaluatie
Interventie 2 (± 3 maanden) handelingsplan	→	Uitvoering
Meetmoment 3 handelingsplan	→	toetsgegevens LVS + evaluatie

Wanneer komt een leerling in aanmerking voor vergoede diagnostiek en behandeling?

- School levert het leerling-dossier aan.
- Ouders / verzorgers melden aan bij de diagnosticus / behandelaar.
- Indien onvoldoende onderbouwing vermoeden dyslexie → geen vergoede diagnostiek en terugverwijzing naar school.
- Indien voldoende onderbouwing vermoeden dyslexie → vergoede diagnostiek.
- Indien geen ernstige enkelvoudige dyslexie → geen vergoede behandeling en terugverwijzing naar school.
- Indien wel ernstige enkelvoudige dyslexie → vergoede behandeling.

Ongeacht de uitkomst van het diagnostisch onderzoek blijft de school verantwoordelijk voor een adequate ondersteuning en begeleiding van de leerling. Als bij een kind ernstige, enkelvoudige dyslexie – dat wil zeggen dat er bij deze leerlingen, naast dyslexie, geen sprake is van een of meer andere (leer)stoornissen (co-morbiditeit) – wordt vastgesteld, is behandeling binnen de gezondheidszorg een mogelijkheid. De verwachting is dat gemiddeld 3 à 4 procent van de totale leerlingenpopulatie aanspraak kan maken op (vergoede) behandeling.

Voor een optimaal resultaat is het belangrijk dat de aanpak van de school en de dyslexiebehandelaar op elkaar worden afgestemd. Belangrijke momenten in deze afstemming zijn: na de diagnostiek en aansluitend op de evaluatiemomenten in de behandeling (na 3, 6, 12 en eventueel 18 maanden). Het initiatief hiertoe wordt genomen door de voor de behandeling eindverantwoordelijk psycholoog of orthopedagoog, met instemming van de ouders.

Websites:

www.lcowijzer.nl (logistiek centrum onderwijs met diverse uitgaven op het gebied van dyslexie)

www.makkelijklezenplein.nl (over boekenkeuze en bibliotheek)

www.masterplandyslexie.nl

www.steunpundyslexie.nl

www.stichtingdyslexienederland.nl

www.taalonderwijs.nl/dyslexie